

Театральна діяльність як об'єкт висвітлення у західноукраїнських та українських радянських спеціалізованих виданнях 20-30-х рр. ХХ ст. (на прикладі журналів “Театральне мистецтво”, Львів, та “Театральний тиждень”, Одеса)

А. В. Чубрей

Українська академія друкарства, Львів, Україна

Paper received 03.07.17; Revised 09.07.17; Accepted for publication 10.07.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-146V24-11>

Анотація. У дослідженні з'ясовано особливості висвітлення театральної діяльності (галузі культури, що була особливо популярна в Україні 20-30-х рр. ХХ ст.) у спеціалізованих журналах (“Театральне мистецтво” (Львів) та “Театральний тиждень” (Одеса)). Виокремлено основні жанри журналістики, до яких зверталися автори. Порівняно тематичні тенденції у західноукраїнському та радянському українському спеціалізованому виданні. З'ясовано історичні обставини, що обумовлюють перевагу тих чи інших тем на сторінках.

Ключові слова: театр, аматорський театр, журнал, спеціалізоване видання, клубний театр.

Вступ. У культурному процесі 20—30-х рр. ХХ ст. не остання роль відводилася розвитку театру, незалежно від політики держав, до складу яких входили сучасні українські землі. Його роль була високо оцінена у суспільстві: “А між тим театр це найсильніша підпора національного організму, це збірний вияв слова нації, яка живе й бореться” [1]. Отже, театр стає широко популярним і отримує достатню підтримку у населення, зокрема у вигляді аматорського руху. Про це красномовно свідчить цитата з опитування працівників львівських книгарень, проведеного журналістами “Нашого прапору”: «Хто купує? У всіх чотирьох книгарнях наш співробітник дістав ту саму відповідь: “Село. А потім — діти” (...) Хто купує зі села і що? “Виділи читалень, управи аматорських гуртків, хорів і т. п.”» [2]. Ця увага не могла не відбитися в тогочасній пресі, і тому порівняти підходи львівських та одеських журналістів у висвітленні театральної діяльності — наша мета, аби на їхньому прикладі з'ясувати загальні тенденції.

Короткий огляд публікацій на тему. Одеська театральна періодика неодноразово досліджувалася українськими науковцями. Так, дисертація Білик А. стосувалася театральної критики Одеси другої половини ХІХ — другого десятиріччя ХХ ст. [3]. О. Хобта досліджувала висвітлення музичного життя преси упродовж перших десятиліть ХХ ст. [4]. Н. Осадця зосередила увагу на дослідженні оперної та музично-театральної критики на сторінках львівської преси ХІХ — початку ХХ ст. [5]. Н. Владимірова на основі львівської преси акцентує на розвитку інтеграційних зв'язків національної та західноєвропейської культури у царині театру та пластичних мистецтв [6].

Мета дослідження — з'ясувати характерні особливості у висвітленні театральної тематики у спеціалізованих виданнях 20—30-х рр. ХХ ст., які виходили у Львові та Одесі — територіях сучасної України, що тоді входили до складу різних держав — Польщі та Радянського Союзу.

Матеріали і методи. Для більш чіткого та рівноцінного аналізу матеріалу було обрано по 1 примірнику журналів “Театральне мистецтво” (1922—1923, згодом, змінивши тематичний курс, видання виходило під назвою “Аматорський театр” (1925—1927)) та “Театральний тиждень” (у 1925 р. виходив під назвою “Театральная неделя”, у 1927—1928 — “Театр, клуб, кіно”). Цей вибір обумовлений і подальшими змінами у

тематичному напрямку, й обмеженим доступом до бібліотечних фондів. Водночас такий підхід дозволяє більше зосередитися на об'єкті дослідження та точніше виділити характерні риси обох видань.

Результати і їхнє обговорення. Насамперед потрібно виділити особливості, спільні для обох видань. Незважаючи на різні заходи, запроваджені урядами держав, та в цілому на різне положення театру в їхній культурній системі, автори видань однаково вказували на кризові моменти. Так, у “Театральному мистецтві” критичні зауваги стосуються переважно підбору репертуару: “На нещастя, наш репертуар народних театрів не багатий, драматична продукція переживає кризу та всеж таки обайливий режисер гуртка вишукає твори, що заслуговують на увагу і розріжнить зерно від соломи” [7] та організаційні моменти (підвищення платні акторам): “Приневолені умовами життя поставили недавно артисти львівського театру ультимат до Т—ва “Бесіда”, в якому заявили, що або назв. Товариство займеться долею свого театру, або артисти не приймають на себе відповідальності, як що театр розлетиться” [8]. У “Театральному тижні” автор констатує кризовий стан театру, характерний не тільки для Одеси, але і для всієї держави: “Матеріальний кризис отнюдь не местное явление: во всем СССР наблюдается, по сравнению с довоенным временем, пониженная посещаемость театров” [9]. Водночас подаються рекомендації, як подолати проблему всесторонньо:

• “Отсюда вывод: театр надо сделать более доступным для широкого зрителя, более приемлемым для скромного бюджета рабочего. Это верный способ изжить театральную халтуру в клубах и успешно бороться с наступлением «великого немого»” [9].

• “Кроме того, надо учесть, что театр, находящийся в центре города, обслуживает преимущественно только свой район. И создание для рабочих, живущих на окраинах, реальной возможности посещения театра — второе основное требование для облегчения театрального кризиса в нашем городе” [9].

• “Нужно снабдить театр большими средствами для того, чтобы он всегда давал качественную продукцию” [9].

• “Нужно прямо сказать: никакой театр при отсутствии настоящих актеров не имеет права на существование. Ещё в большей мере это относится к режиссеру: дилетантская постановка обречена на гибель” [9].

Однак у своїх підсумках автор не втрачає оптимізму: *“Театральний кризис — явление временное, а упорядочение театральной машины, такой сложной и многогранной, — дело ряда лет”* [9].

Окрім того, обидва видання стежили за театральною діяльністю не тільки Галичини та Одещини, але й інших міст та навіть країн: рубрики *“З діяльності аматорських гуртків”*, *“З діяльності укр. театрів на провінції”*, *“Із чужих сцен”* (у цьому номері — новинки німецьких та французьких драматургів) — у «Театральному мистецтві». У «Театральному тижні» ці відомості подавали у рубриці *“Вне Одессы”* (в обраному для аналізу номері описано події театрального життя Москви, Ленінграда, Харкова, Миколаєва, Києва, Дніпропетровська та Астрахані), причому вони стосуються як афіші: *“Держтеатр «Березіль» готовит к постановке Л. Курбаса пьесу из эпохи 1905 г. (...) Ближайшие постановки театра «Сава Чалий» (режиссер Лопатинский) и «Король забавляется» (режиссер Тяго)»* [10], так і стану театру в цілому: *“Отрицательно влияли на слаженность спектаклей частные режиссеры и плохое оборудование театра (...) Николаев ждет реставрации разрушенного б. городского театра”* [10].

Водночас автори в обох виданнях брали до уваги і події з життя акторів труп різних театрів: *“Об’їхав цілий ряд міст і містечок на Волині, де весь час, незмінно, користувався цілком заслуженим успіхом і любовним відношенням до себе місцевої української і не української публіки”* [11], *“25-го января в Державной Дrame состоится торжественный спектакль, посвященный 40 летнему юбилею сценической деятельности заслуженного артиста У. С. С. Р. товарища И. Э. Величковского”* [12]. І, звичайно, у спеціалізованих театральних журналах подавали відгуки критиків чи звичайних глядачів: *“Наколи підходити до вистави з вимогами європейської сцени, то музична, хорова й сольова сторона вистави не видержить критики, особливо сольоспіви, але коли зважити труднощі, всі технічні умови, то треба признати, що управа театру вложила в ту виставу багато енергії, дбайливості, коштів і хисту”* [13], *“Мелодраматическое действие (упругое, как винт) плелось, как старая, расслабленная кляча”* [14]. Окрім того, автори “Театрального мистецтва” обговорюють і рівень тогочасних рецензій: *“Не раз отмечались поразительные разногласия рецензентов в оценке одного и того же спектакля, одной и той же картины. (...) Мне кажется, что основные ошибки рецензентов (оставим в стороне всякие «приходящие» причины) происходит от того, что им приходится давать отзывы на основании одного просмотра спектакля или фильма”* [15].

Однак перелік спільних рис, характерних для обох журналів, закінчується. І ці відмінності вказують зокрема на спрямування журналу. Так, автори “Театрального мистецтва” переважно акцентували свою увагу на аматорських гуртках. Для прикладу, в аналізованому виданні під рубрикою “Порадник для аматорських театрів” додавали рекомендації для початківців та наголошували на необхідності підручників для них: *«В нас нема ні одного підручника для теат-*

ральних аматорів, нема фахових театральних журналів, а в нашій пресі не пишеться нічого про театр, мистецтво (кромі звітів з театральних вистав) — в нас не подумав ніхто про систематичні курси для аматорів, в нас не було досі драматичної школи, тому нічого дивного, що наші аматорські театри часом до смішності примітивні» [16].

У “Театральному мистецтві” також висвітлюється діяльність “клубів” та професійних угруповань. При цьому деякі публікації мають виразне ідеологічне забарвлення: *“Повертаючи до побуту, ми не повинні захоплюватись цікавими деталями, а твердо пам’ятати про свою перспективу, про установку на комуністичний лад”* [17]. Однак можна стверджувати, що більша увага була відведена діяльності саме професійних колективів.

Висновки. Отже, незважаючи на територіальні та часові відмінності у роботі двох періодичних видань — “Театральне мистецтво” та “Театральний тиждень”, — можна стверджувати (уже на основі порівняння 2 номерів), що їхні автори однаково пильно та з цікавістю стежили за діяльністю професійних та аматорських угруповань. Для цього використовували переважно такі жанри, як замітки, рецензії та статті. Різниця у напрямках висвітлення діяльності (зокрема професійних та аматорських угруповань) може бути обґрунтована політикою в галузі культури, яку впроваджували Польща та СРСР, до складу яких входила Галичина й Одещина. Так, співвідношення професійних та клубних театрів у Радянському Союзі красномовно характеризує цитата наркома просвіти РСФСР: *“Тем не менее, конечно, разговоры о том, что клубная сцена и есть тот театр, который нам нужен, явно неосновательны. Этот принцип привел бы к крайнему снижению культуры. Всякое дело требует мастерства, и всякое дело требует техники. Никто не решится сказать: можно закрыть фабрики и заводы и заменить их кустарной работой. То же относится и к театру”* [18]. В інших умовах проходив театральний процес у Галичині: *“Справді, на розвиток тогочасного українського театрального життя в Галичині впливали різні фактори — це й політична бездержавність нації, тобто перебування в політичній орбіті домінуючої польської культури й боротьба з нею, і «культурний удар» двох естетичних традицій — галицької та наддніпрянської, що пов’язано з переїздом унаслідок репресій радянської влади в Західну Україну акторів-емігрантів, і новітні тоталітарні тенденції, що наросли як на Заході, так і на Сході”*, [19, с. 391] тому аматорському театру приділялася значна роль, зокрема для села: *“Овид духа нашого народу, тиснений важкими хмарами, не перепускає зоряного неба, котре пробуджує духа до високих змагань та задушевних бажань. Оці хмари розігнати, цей гнетучий тягар скинути — це задача аматорських театрів”* [19, с. 396].

Однак, незалежно від географічного розташування, українські журнали справедливо приділяли достатньо уваги театральному руху не тільки задля ознайомлення публіки, але і для окреслення його важливої ролі у культурному процесі 20—30-х рр. ХХ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нигрицький Л. Аматорські гуртки / Л. Нигрицький // Наш Прапор. — 1935. — Ч. 46 (16 червня). — С. 5.
2. В. Г. Село й діти — купують у нас книжку / Г. В. // Наш Прапор. — 1935. — Ч. 14 (21 лютого). — С. 4

3. Білик А. А. Театральна критика Одеси в контексті міської видовищної культури (друга половина XIX — друге десятиріччя XX ст. / А. Білик. дис. ... канд. мистецтв. — Харків, 2009.
4. Хобта О. Висвітлення у пресі музичного життя Одеси / О. Хобта. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1214>
5. Осадця Н. Оперна й музично-театральна критика на сторінках львівської преси XIX — початку XX ст. / Н. Осадця // Записки Львівської національної бібліотеки імені В. Стефаника. — 2009. — № 1. — С. 62—82.
6. Владимирова Н. Міжвидові зв'язки як чинник входження українського театру у західноєвропейський культурний простір (сторінками львівської преси 1900—30-х років) / Н. Владимирова // Вісник Львівського ун-ту. — 2007. — Вип. 7. — С. 3—11.
7. Театроман. Кілька слів про аматорські гуртки : вибір пес / Театроман // Театральне мистецтво. — 1923. — Вип. II (лют.). — С. 17.
8. Хроніка // Театральне мистецтво. — 1923. — Вип. II (лют.). — С. 18.
9. Розен Л. Почему нет сборов? / Л. Розен // Театральний тиждень. — 1926. — № 6 (25 грудня). — С. 1.
10. Вне Одессы // Театральний тиждень. — 1926. — № 6 (25 грудня). — С. 10.
11. Гастролі артиста // Театральне мистецтво. — 1923. — № 2 (лют.). — С. 27.
12. Юбилей И. Э. Величковского // Театральний тиждень. — 1926. — № 6 (25 грудня). — С. 8.
13. Театроман. “Троянда Стамбулу” / Театроман // Театральне мистецтво. — 1923. — № 2 (лют.). — С. 28.
14. М. Б. “Розита” в «Русской драме» / М. Б. // Театральний тиждень. — 1926. — № 6 (25 грудня). — С. 6.
15. Коган Л. При особом мнении / Л. Коган // Театральний тиждень. — 1926. — № 6 (25 грудня). — С. 4.
16. Порадник для аматорських театрів // Театральне мистецтво. — 1923. — № 2 (лют.). — С. 23.
17. “Кінець Криворильська” (розмова з В. Васильком) // Театральний тиждень. — 1926. — № 6 (25 грудня). — С. 9.
18. Луначарский А. В. Какой театр нам нужен? / А. В. Луначарский. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://lunacharsky.newgod.su/lib/ss-tom-3/kakoj-teatr-nam-nuzhen>
19. Комариця М. Театрознавчі студії Миколи Гнатишака у західноукраїнській міжвоєнній пресі / М. Комариця // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. — 2016. — Вип. 6. — С. 390—409.

REFERENCES

1. Ny`gry`cz`ky`j L. Amators`ki gurtky` / L. Ny`gry`cz`ky`j // Nash Prapor. — 1935. — Ch. 46 (16 chervnya). — S. 5.
2. V. G. Selo j dity` — kupuyut` u nas kny`zhku / G. V. // Nash Prapor. — 1935. — Ch. 14 (21 lyutnya). — S. 4
3. Bily`k A. A. Teatral`na kry`ty`ka Odesy` v konteksti mis`koyi vy`dovy`shhnoyi kul`tury` (druga polovy`na XIX — druge desyaty`richchya XX st. — dy`s. ... kand. my`stecztv. — Harkiv, 2009.
4. Xobta O. Vy`svitleniya u presi muzy`chnogo zhy`tlya Odesy` / O. Xobta. — [Elektronny`j resurs]. — Rezhym`m dostupu : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1214>
5. Osadcya N. Opera j muzy`chno-teatral`na kry`ty`ka na storinkax l`vivs`koyi presy` XIX — pochatku XX st. / N. Osadcya // Zapy`sky` L`vivs`koyi nacional`noyi biblioteky` imeni V. Stefany`ka. — 2009. — # 1. — S. 62—82.
6. Vlady`my`rova N. Mizhvy`dovi zv`yazky` yak chy`nny`k vxodzhennya ukraiyins`kogo teatru u zaxidnoyevropejs`ky`j kul`turny`j prostir (storinkamy` l`vivs`koyi presy` 1900—30-x rokiv) / N. Vlady`my`rova // Visny`k L`vivs`kogo un-tu. — 2007. — Vy`p. 7. — S. 3—11.
7. Teatroman. Kil`ka sliv pro amators`ki gurtky` : vy`bir pyes / Teatroman // Teatral`ne my`stecztvo. — 1923. — Vy`p. II (lyut.). — S. 17.
8. Xronika // Teatral`ne my`stecztvo. — 1923. — Vy`p. II (lyut.). — S. 18.
9. Rozen L. Pochemu net sborov? / L. Rozen // Teatral`ny`j ty`zhden`. — 1926. — # 6 (25 grudnya). — S. 1.
10. Vne Odessi // Teatral`ny`j ty`zhden`. — 1926. — # 6 (25 grudnya). — S. 10.
11. Gastrol`i arty`sta // Teatral`ne my`stecztvo. — 1923. — # 2 (lyut.). — S. 27.
12. Yuby`lej Y. E. Vely`chkovskogo // Teatral`ny`j ty`zhden`. — 1926. — # 6 (25 grudnya). — S. 8.
13. Teatroman. “Troyanda Sтамбулу” / Teatroman // Teatral`ne my`stecztvo. — 1923. — # 2 (lyut.). — S. 28.
14. M. B. “Rozy`ta” v «Russkoj drame» / M. B. // Teatral`ny`j ty`zhden`. — 1926. — # 6 (25 grudnya). — S. 6.
15. Kogan L. Pry` osobom mneny`y` / L. Kogan // Teatral`ny`j ty`zhden`. — 1926. — # 6 (25 grudnya). — S. 4.
16. Poradny`k dlya amators`ky`x teatriv // Teatral`ne my`stecztvo. — 1923. — # 2 (lyut.). — S. 23.
17. “Kinecz` Kry`voryl`s`ka” (rozmova z V. Vasyl`kom) // Teatral`ny`j ty`zhden`. — 1926. — # 6 (25 grudnya). — S. 9.
18. Lunacharsky`j A. V. Kakoj teatr nam nuzhen? / A. V. Lunacharsky`j. — [Elektronny`j resurs]. — Rezhym`m dostupu : <http://lunacharsky.newgod.su/lib/ss-tom-3/kakoj-teatr-nam-nuzhen>
19. Komary`cya M. Teatroznavchi studiyi My`koly` Gnaty`shaka u zaxidnoukraiyins`kij mizhvoyennij presi / M. Komary`cya // Zbirny`k pracz` Naukovo-doslidnogo insty`tutu presoznavstva. — 2016. — Vy`p. 6. — S. 390—409.

Theatre as an object of describing in the special magazines of the Western Ukraine and Ukrainian Soviet magazines of 20-30's of XXth century (on the base of the magazines ‘Teatralne Mystetstvo’, Lviv, and ‘Teatralnyi Tyzhden’, Odessa)

A. V. Chubrei

Abstract. The peculiarities of describing theatrical processes (the sphere of culture, which was especially popular in the Ukraine in 20-30's of the XXth century) in the special magazines (‘Theatrical Art’ and ‘Theatrical Week’) are investigated. The main journalistic genres, mostly used by the authors, are separated. The tendencies of the subject in the special edition of Western Ukraine and Soviet Ukraine are compared. The historical obstacles, which caused the excellence of the several themes of the pages are investigated.

Keywords: theatre, amateur theatre, magazine, special edition, the club theatre.

Театральная деятельность как объект изображения в западноукраинских и украинских советских специализированных изданиях 20-30-х гг. XX века (на примере журналов “Театральное искусство”, Львов, и “Театральная неделя”, Одесса)

A. V. Чубрей

Аннотация. В исследовании определены особенности изображения театральной деятельности (сферы культуры, которая была особенно популярна в Украине 20-30-х гг. XX века) в специализированных журналах (“Театральное искусство” и “Театральная неделя”). Выделены основные жанры журналистики, к которым обращались авторы. Тематические тенденции в западноукраинском и советском украинском специализированном издании сравнены между собой. Выявлены исторические обстоятельства, которые обусловили преимущество тех или иных тем на страницах.

Ключевые слова: театр, любительский театр, журнал, специализированное издание, клубный театр.